

DE WESPENDIEF IN ZUID-KENNEMERLAND

Pim de Nobel

Inleiding

De Wespendif is in Zuid-Kennemerland een schaarse verschijning. Tijdens het gehele zomer-halfjaar kunnen er vogels op doortrek worden gezien. Om een nauwkeuriger beeld van het voorkomen van de Wespendif in Zuid-Kennemerland te krijgen, zijn de in de *Fitis* gepubliceerde waarnemingen over de periode 1965-1988 bewerkt. Tevens wordt het voorkomen van een baltsend exemplaar in juli 1988 besproken. Allereerst volgt echter een algemeen verhaal over het biotoop, voedsel en voorkomen van de Wespendif in Nederland en Europa.

Algemeen

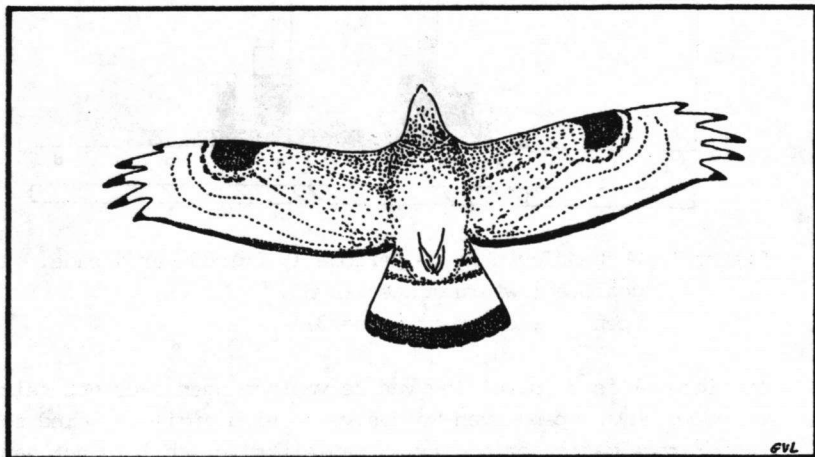
De Wespendif is een zomervogel in de bossen van geheel Europa met uitzondering van Groot-Brittannië en het hoge noorden. In oostelijke richting strekt het broedgebied zich uit tot ver in de Sovjet-Unie. In Nederland beslaat het broedgebied de bosgebieden op de hogere zandgronden in Midden- en Oost-Nederland en de hellingbossen in Zuid-Limburg (Erkens, 1979). De nestbouw vindt bij voorkeur plaats in rijke loofbossen en in relatief oud, gemengd bos. Een matig ontwikkelde kruid- en struiklaag en open ruimtes zijn nodig om te kunnen fourageren (Bijlsma, 1986).

Het voedsel bestaat overwegend uit larven en imago's van wespen, bijen en hommels. Om dit voor roofvogels afwijkende voedsel te kunnen nuttigen, heeft de Wespendif de volgende aanpassingen verworven: lange tenen met relatief rechte nagels voor het uitgraven van nesten, een spleetvormig neusgat en een schubachtige bevedering van de gevoelige washuid als bescherming tegen al te prikkelende prooien. Verder worden ook wormen, amfibieën, reptielen en kleine zangvogels gegeten (Opdam, 1985).

De Wespendif neemt de laatste decennia, dankzij het ouder worden van de bossen, gestaag in aantal toe. Thans broeden er 400 tot 500 paar, waarvan zo'n 35% op de Veluwe (Bijlsma, 1987). Het rampzalige effect van pesticiden op het broedbestand van roofvogels in de jaren vijftig en zestig gold niet voor de Wespendif (en de Boomvalk). Dit kan verklaard worden uit het feit dat de Wes-

pendief (evenals de Boomvalk) in de winter en het vroege voorjaar niet in Nederland aanwezig is. Juist in deze periode werden de zaadontsmettingsmiddelen gebruikt en werd massale (roof)vogelsterfte vastgesteld. De Wespendif (en de Boomvalk) verscheen steeds op dat moment in Europa dat het eerste, direkte effect van de pesticiden voorbij was (Opdam, 1985).

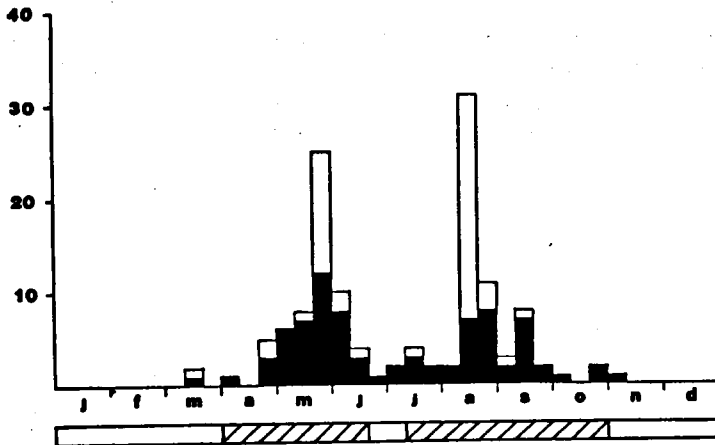
In het najaar trekken Wespendifen uit Europa weg om de insektenarme tijd te ontlopen. Van de in Nederland geringde vogels zijn er twee uit tropisch Afrika teruggemeld (Speek & Speek, 1984). Het gros van de Zweedse broedvogels trekt in zuidwestelijke richting weg. Na een sterke stuwung te Falsterbo (Zweden) passeren ze in een breed front oostelijk van ons land. Tijdens de oversteek naar Afrika treedt bij Gibraltar wederom massale stuwung op. Oost-Europese vogels vliegen via Sicilië en Malta, maar vooral via de Bosphorus (Turkije) naar Afrika. In het voorjaar zijn de trekbewegingen omgekeerd. Aanhoudende oostenwind kan tijdens voor- en najaarstrek tot verdrifung leiden. Grote aantallen noordwest-Europese Wespendifen verschijnen dan in ons land (Bijlsma, 1987).

Voorkomen in Zuid-Kennemerland

In de jaren 1965-1988 zijn er in Zuid-Kennemerland 81 waarnemingen met betrekking tot 131 vogels gemeld. Per jaar zijn dat gemiddeld 3,4 waarnemingen, maar de spreiding is groot. Zo werden er in 1983 en 1984 geen Wespddieven doorgegeven, terwijl er in 1985 een maximum van 12 waarnemingen was. Andere goede jaren waren 1968, 1976 en 1988. In 1986 werden er op een dag 23 vogels geteld. Daar echter de groepsverdeling onbekend is, wordt dit als één waarneming beschouwd.

In 77% van de waarnemingen betrof het solitaire exemplaren. Waarnemingen van duo's en trio's maakten respectievelijk 17 en 6% uit van het totaal (n=79).

Figuur 1. Wespddieven in de periode 1965-1988 per decade.
 gesloten: waarnemingen (n=81)
 open : exemplaren (n=131)

In figuur 1 is de spreiding van de waarnemingen over het seizoen weergegeven. Wespddieven worden vanaf eind april tot eind september regelmatig gezien. Er is nauwelijks verschil in het aantal waarnemingen in voor- en najaar (t/m juni: 52%). Incidenteel zijn er erg vroege of late waarnemingen, zoals twee vogels op 14 maart 1982 in de Amsterdamse Waterleidingduinen en een vogel op 10 november 1974, eveneens aldaar. De voorjaarstrek vangt eind april aan, piekt in de laatste decade van mei en loopt door tot ver in

juni. De najaarstrek is minder geprononceerd. Ze lijkt in juli op gang te komen om in augustus en september haar hoogtepunt te bereiken. In oktober is de trek al zo goed als voorbij. Dit komt grotendeels overeen met het patroon zoals weergegeven in de Atlas van de Nederlandse Vogels (Bijlsma, 1987), alhoewel er landelijk een hogere presentie is in juli (broedvogels) en oktober.

De piek in de tweede decade van augustus berust op de eerder genoemde waarneming: op 16 augustus 1986 trokken in de loop van de dag 23 Wespddieven tegen een vrij harde zuidwesten wind naar het zuiden. De vogels werden boven het middenduin ter hoogte van het Kraansvlak gezien. Ze passeerden zo, notabene op een simultaanteldag, ongezien de trektellers bij Parnassia.

Ook tijdens het broedseizoen worden er in Zuid-Kennemerland Wespddieven gezien. Het betreft (1988 uitgezonderd) eenmalige waarnemingen van late of juist vroege doortrekkers.

Tabel 1. Waarnemingen van de Wespddief in de periode 1965-1988 per deelgebied.

	1965-1979	1980-1988	1965-1988
Duin & Kruidberg, Kennemerduinen	7	15	22
Koningshof, Kraansvlak, Middenduin	1	6	7
Amsterdamse Waterleiding- duinen	34	5	39
Stedelijk gebied	4	6	10
Overige	1	2	3
Totaal	47	34	81

Van te weinig waarnemingen is het kilometerblok bekend. In tabel 1 zijn daarom de waarnemingen per deelgebied uitgesplitst. Maar liefst 84% van de waarnemingen zijn in de duingebieden gedaan. Boven stedelijk gebied, inclusief de villawijken was dat 12%. Twee maal werden Wespddieven bij de Zuidpier gemeld. Slechts één Wespddief werd in de polder, notabene boven het Spaarnwouderbos,

gezien. Voor zover bekend worden de meeste Wespddieven boven het midden- en binnenduin gezien. Ze maken daar tijdens de trek gebruik van de boven de bossen voorkomende thermiek. Opmerkelijk is het dat tot de jaren tachtig de meeste waarnemingen in de AW - duinen zijn gedaan. Vanaf de tachtiger jaren overheersen waarnemingen uit de noordelijke duingebieden. Een veranderd vogelaarsgedrag ligt waarschijnlijk hieraan ten grondslag. Tenslotte kan er uit de tabel nog afgeleid worden, dat de Wespddief in de jaren tachtig in Zuid-Kennemerland even talrijk was als in de periode 1965-1979. Indien er in 24 jaar (1965-1988) 81 waarnemingen worden gedaan, mag je in 15 jaar (1965-1979) $15/24 \times 81 = 51$ waarnemingen verwachten. Dit aantal wijkt niet significant af van het werkelijke aantal waarnemingen ($\chi^2=0,69$; $p=0,05$).

De Wespddief als broedvogel in Zuid-Kennemerland?

In het westen van Nederland is nog nooit met zekerheid een broedgeval van de Wespddief vastgesteld. Ook in de op het oog geschikte duinstreek heeft de Wespddief zich tot op heden niet gevestigd (Erkens, 1979 en Bijlsma, 1987). Wel maakt de "Atlas van de Nederlandse Broedvogels" melding van een mogelijk broedgeval in SOVON-blok 25-31 (Koningshof/Middenduin). Verder berust een door Akkerman & Niesen (1966) geciteerd broedgeval uit 1870 te Velsen mogelijk op een verwisseling met de Buizerd (Buker, 1981). Het broedgeval werd namelijk al in mei vastgesteld, hetgeen voor de Wespddief aan de vroege kant is (hoogtepunt doortrek).

De waarneming van een adulte Wespddief op 21 juli 1988 boven het Kraansvlak, door Chris van Deursen, is intrigerend. Ten eerste omdat het een baltsend exemplaar betrof en ten tweede omdat het om een pleisteraar ging: zowel op 24 als op 27 juli werd de vogel boven Elswout en Koningshof teruggezien (med. C. van Deursen). Op 26 juli werd door Ruud Brouwer eveneens een baltsend, adult exemplaar gezien. Dit maal boven de Brouwerskolk te Overveen. Eerder was er door Guido van Leeuwen op 9 juli een laag naar het zuiden vliegend exemplaar bij de Starreberg in de Kennemerduinen gezien. Dit is 3 à 4 km van de andere waarnemingsplaatsen vandaan. De vraag rijst of er in 1988 sprake is geweest van een (poging tot) vestiging.

De broedtijd van de Wespddief bestrijkt uiterlijk de periode half mei - begin september. De baltsactiviteit neemt na begin juni

sterk af, maar er is sprake van een opleving in de nazomer. Het begin van de eileg piekt begin juni en het uitvliegen van de jongen piekt rond half augustus (Bijlsma, 1986). Voor het vaststellen van een territorium vereisen Hustings et al. (1985), bij uitblijven van een nestvondst, minimaal drie waarnemingen in juni en juli. Er moet dan wel een waarneming in de periode half juni - half juli vallen.

Wanneer aangenomen wordt dat de waarnemingen uit begin en eind juli op het zelfde exemplaar danwel paar betrekking hebben, mag er van een territorium gesproken worden. Zoals echter al eerder gesteld is, kunnen er in Zuid-Kennemerland het gehele zomer-halfjaar Wespendienven worden gezien. De mogelijkheid dat het onafhankelijke exemplaren betrof is reëel. Mede gezien de zeldzaamheid van de Wespendif als broedvogel in west-Nederland en het ontbreken van een waarneming van een paar, lijkt het juist om te spreken van een mogelijk broedgeval in 1988.

Literatuur

- Akkerman, W.J. & F. Niesen (1966). De vogels van Zuid-Kennemerland. Het Vogeljaar 14: 22-82.
- Bijlsma, R.G. (1986). Voorkomen en broedbiologie van de Wespendif Pernis apivorus op de ZW-Veluwe en in de ZO-Achterhoek. Limosa 59: 61-66.
- Bijlsma, R.G. (1987). Wespendif Pernis apivorus. In: Atlas van de Nederlandse vogels (Bekhuis, Bijlsma, Van Dijk, Hustings, Lensink & Saris reds.): 150-151. SOVON, Arnhem.
- Buker, J.B. (1981). Wespendif Pernis Apivorus. In: Randstad en Broedvogels (Van Dijk, Van der Kooij, Lok, Meininger, Van der Straaten & Vink reds.): 474-475. Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland, Tilburg.
- Erkens, J (1979). Wespendif Pernis apivorus. In: Atlas van de Nederlandse Broedvogels (Texeira red.): 86-87. Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland.
- Hustings, M.F.H, R.G.M. Kwak, P.F.M. Opdam & M.J.S.M. Reijnen (reds.) (1985). Vogelinventarisatie. Pudoc, Wageningen / Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Opdam, P. (1985). Roofvogels in ons landschap. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- Speek, B.J. & G. Speek (1984). Thieme's vogeltrekAtlas. Thieme, Zutphen.